

Tiesībsarga Jura Jansona runas tēzes POLITIKAS NOSTĀDNES IECIETĪBAS VEICINĀŠANAI

Iecietības veicināšana sabiedrībā ir viens no būtiskākajiem ne tikai tiesībsarga, bet visu valsts institūciju uzdevumiem, jo iecietīga sabiedrība ir priekšnoteikums, lai ikviens Latvijas iedzīvotājs varētu justies droši un baudīt pamattiesības, neatkarīgi no viņa piederības kādai sabiedrības grupai.

Izanalizējot Tiesībsarga birojā saņemtus personu iesniegumus 2013.gadā, redzams, ka personas joprojām nav aktīvas tiesību aizstāvēšanā attiecībā uz diskriminācijas aizliegumu pārkāpumiem, naidu, naidu neiecietību tautības, reliģiskās piederības vai citu pamatu dēļ. **Kopumā Tiesībsarga birojā 2013.gadā ir saņemti 2432 iesniegumi** (janvāris – 5.decembris), iespējamā **diskriminācijas aizlieguma pārkāpuma izvērtēšanai ierosinātas 32 pārbaudes lietas.**

Mazākumtautību tiesības uz izglītību

- Ņemot vērā izglītības lielo nozīmi iecietīgas sabiedrības veidošanā, līdzvērtīgu iespēju radīšanā, 2013.gadā strādāts pie situācijas analīzes izglītības iestādēs, īpašu uzmanību pievēršot mazākumtautību tiesībām uz izglītību. **Mazākumtautību integrācijas un izglītības sistēmas ietekmi uz vienotas vai nošķirtas sabiedrības veidošanu izpētei** saskaņā ar Tiesībsarga likumu tika ierosināta pārbaudes lieta un veikts monitorings 49 izglītības iestādēs. Par monitoringa rezultātiem un secinājumiem aicinu klausīties un piedalīties šodien diskusiju „Bilingvālā izglītība Latvijā un sabiedrības integrācija. Izvērtējums un priekšlikumi”.
- Izglītības nodrošināšanā mazākumtautībām 2013.gadā pievērsta uzmanība **romu etniskajām klasēm**. Izpētot situāciju, secināju, ka **romu izglītošana atsevišķās klasēs nav efektīva¹ un rada grūtības romu tautības pārstāvjiem izglītības turpināšanai vidusskolās, augstskolās, kā arī iekļauties darba tirgū**. Minēto norāda arī tiesībsarga romu Konsultatīvās padomes pārstāvji. „Fakts, ka romu bērni mācās atsevišķās klasēs no pārējiem bērniem, nav pieļaujams, jo bērni tādējādi tiek iedalīti pēc etniskā principa, līdz ar to nenotiek pilnvērtīga komunikācija, sadarbības veidošana no mazotnes ar citu tautību un kultūru”. Lai mainītu attieksmi pret romu izglītību norādīju, ka: **„apmācības nodarbības par romu vai citas mazākumtautības valodu, kultūru veicamas papildus vispārizglītojošajai programmai, vispārizglītojošās programmas ietvaros nenodalot romu tautības pārstāvjus atsevišķās klasēs. Papildus nodarbības par romu valodu, kultūru, vēsturi pēc vispārizglītojošās programmas apguves multikulturālās klasēs romu tautības pārstāvjiem nodrošinātu gan romu tautības vecāku atbalstu, gan romu bērnu intereses būt iekļautiem sabiedrībā un saglabāt zināšanas par savas tautas unikalitāti”**. Šis princips attiecināms ne tikai uz izglītības nodrošināšanu romu tautības pārstāvjiem, bet arī uz citām mazākumtautībām. Kuldīgas novada pašvaldība no 2013.gada septembra nav turpinājusi komplektēt atsevišķas klases romu tautības bērniem.

¹ Izglītības iniciatīvu centra 2011.gada pētījumā „Romu tiesības uz izglītību¹⁴”: īstenošanas situācija Latvijā” konstatēts, ka „pēc romu klašu pabeigšanas bērni nav gatavi jaunai sociālai videi, un viņu mācību rezultāti ir zemāki par pārējo bērnu rezultātiem. Turklāt Ventspils vakarā vidusskolā mācības romu bērniem atsevišķās klasēs ir līdz pat septītajai klasei. Tādējādi šie bērni vēl vairāk tiek atdalīti no pārējās sabiedrības un nesaņem līdzvērtīgi kvalitatīvu izglītību”.

Jauno māmiņu diskriminācija

- Pievērsta uzmanība jauno māmiņu diskriminācijai, **norādot darba devējam uz nepieļaujamību atlaist** sievieti pārbaudes laikā, **pēc informācijas saņemšanas, kad persona ir stāvoklī, nepieciešamību nodrošināt drošus veselībai nekaitīgus darba apstākļus grūtniecei, nepieļaujamību mainīt darba līguma nosacījumus, pēc uzzināšanas, kad persona ir stāvoklī.**
- Esmu devies uz tirdzniecības vietām un norādījis veikala darbiniekiem un īpašniekiem, ka **uzlīmes, ar aizliegumu iebruukt ar bērnu ratiem nav pieļaujamas**, tas nostāda nevienlīdzīgā situācijā jaunās māmiņas un tēvus, kuriem nav kur atstāt mazu bērnu. Publiskās ēkās būvēs, tostarp tirdzniecības vietās, ir jāievēro universālā dizaina principi, lai vide ir pieejama gan vecākiem ar maziem bērniem, gan vecāka gada gājuma cilvēkiem, gan cilvēkiem ar invaliditāti.

Personu ar invaliditāti tiesības

- Esmu turpinājis darbu pie ANO konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas uzraudzības, norādot, ka **nav pieļaujams samazināt prasības ārstniecības iestāžu pieejamībai, kas noteic liftu vai slīdošās slīpnes visu stāvu līmeņos un tualetes telpu ierīkošanu personām ar ierobežotām funkcionālām spējām katrā ēkas stāvā.** Esmu norādījis, ka nav pieļaujams, ka nevalstiskās organizācijas tika informētas par plānotajiem grozījumiem, bet nav iesaistītas regulējuma izstrādē, tādējādi neievērojot personu ar invaliditāti līdzdalības principu: „Neko par mums, bez mums!” un labas pārvaldības principu.
- **Valsts iestādes nav rīkojušās, lai personas ar invaliditāti saņemtu atbilstošus individuālajām vajadzībām atbilstošus tehniskos palīgīdzekļus.** Joprojām tiek saņemti personu iesniegumi, kad personas nav savlaicīgi saņēmušas tehniskos palīgīdzekļus, tehniskais palīgīdzeklis nav bijis piemērots personu vajadzībām.
- Tiesībsarga biroja darbinieki devušies novērot vēlēšanas sociālās aprūpes centros un konstatējuši, **ka nav bijuši pieejami vēlēšanu materiāli personām ar invaliditāti saprotamā veidā, vieglajā valodā.**
- **Nav radītas vienlīdzīgas iespējas personām ar invaliditāti piekļūt publiskām telpām.** Nav ierīkotas speciālās stāvvietas, sociālās aprūpes centros personas ar kustību traucējumiem ievietotas augstāk par pirmo stāvu, kur personām pašām nav iespējams brīvi pārvietoties un izkļūt no ēkas (nav liftu, šauri gaiteni. Personām ar invaliditāti ierobežotas tiesības uz kultūras pieejamību, norādot, ka konkrētajā kultūras iestādē vai uz konkrēto kultūras pasākumu nav iespējams ierasties personām ratiņkrēslos; Nav pilnveidots asistentu pakalpojumu regulējumus, vienkāršojot administratīvās procedūras asistenta pakalpojumu saņemšanai, kas neaizskar personu tiesības uz privāto dzīvi.

Stereotipu veicināšana, aizskaršana tautības dēļ publiskajā telpā

Konstatēts normatīvo aktu pārkāpums LNT autorraidījumā norādot tautību čigāns personai, kura pieķerta noziedzīga nodarījuma brīdī, ar televīzijas raidījuma veidotāju piezīmi, ka parastos apstākļos šāda persona bārā netiktu ielaista;

2013. gadā turpināts darbs pie Interneta portālu komentāros paustās neiecietības monitoringa instrumenta „Agresivitātes indekss”. Ar šī pētniecības instrumenta palīdzību ir iespējams novērtēt auditorijas komunikāciju un reakciju uz aktuāliem notikumiem. Šis projekts ir veiksmīgs zinātnieku, Tiesībsarga biroja un Frīdriha Eberta fonda sadarbības kopdarbs.

„Agresivitātes indekss” parāda, ka:

- **Lielākā daļa — 54% — no visvairāk nikni komentētajām ziņām ir veltīta politikai, tās aktuālajām norisēm un personībām.** Salīdzinoši līdzīga, bet mazāka komentētāju uzmanība tika veltīta kriminālnotikumam (11%), sociālās sfēras notikumam (10%), ekonomikas (9%), pasaules ziņām (9%), bet pavisam maz tiek komentēti sporta, izklaides vai kultūras notikumi.

- **Lielākā daļa — 38% — no visvairāk (agresīvāk) komentētajām ziņām ir veltītas konkrētām personībām**, jo to centrā ir cilvēks ar savu rīcību vai viedokli. Pārējo ziņu fokuss ir saistīts ar notikumiem, problēmām, procesiem.
- Ziņu avotu izvērtējums parāda, ka **visbiežāk informāciju ziņām sniedz amatpersonas (41%), politiķi (19%), eksperti (10%)**. Pavisam niecīgu daļu informācijas un viedokļu publiskajā diskusijā par jautājumiem, kas raisījuši lielu interneta ziņu interesentu aktivitāti, snieguši nevalstisko organizāciju pārstāvji (4%), iedzīvotāji (5%), uzņēmēji (2%). Daļu no kaislīgi komentētajām ziņām veidojuši žurnālisti televīzijās un citos portālos — citi mediji ir 19% aktīvi komentēto portālu ziņu avoti. **Ziņas tematam un avotam ir skaidri saredzama saistība ar agresīvo komentāru skaitu.**
- **Informāciju par notikumiem ietekmē viedokļu līderi, kuri, komentējot notikumus, arī sniedz to interpretāciju.** Vieni un tie paši viedokļu līderi uzstājas ziņās, viņu teiktais lielā mērā aizvieto izpratni par notikumiem, procesiem, konfliktiem.

Līdz šim īstenotā politika² iecietības veicināšanai nav devusi būtisku uzlabojumu. Ko darīt? Daži no ieteikumiem iecietības veicināšanai, kurus vēlos uzsvērt:

- 1) **Jāturpina izglītot sabiedrība un politiķi iecietības jomā.** Lai personas uztvertu naidu kurināšanu nevis par normu, bet ziņotu par pārkāpumiem publiskajā telpā. **Īpaši izglītojami politiķi, kuri** izmanto pastāvošos aizspriedumus sabiedrībā, lai ar saviem izteikumiem vērstos pret kādas tautības, citas sabiedrības grupas drošību, veselību vai pat tiesībām uz dzīvību, prasot no partijām politisko atbildību par to pārstāvju izteikumiem;
- 2) Jāveic **amatpersonu izglītošanu** par iecietības jautājumiem, kas gan bieži neprasa neko vairāk, kā lēmumpieņemējam vai tiesību normas piemērotājam iedomāties sevi tās personas vietā, kurai šāds lēmums ir adresāts;
- 3) **Jāizglīto žurnālisti un plašsaziņas līdzekļu atbildīgās personas** par dažādības atspoguļošanu iecietīgā formā. Neskatoties uz Cilvēktiesību centra sagatavoto mācību materiālu un citiem informatīviem materiāliem par iecietību žurnālistiem, apmācības par iecietību topošajiem un esošajiem žurnālistiem ir nepieciešamas regulāri, lai ceturtā vara, rīkotos atbildīgi.
- 4) **Nepieciešams pilnveidot tiesību aktus, lai ikviena sabiedrības grupa būtu pasargāta no klaja naida un fiziskas vardarbības izpausmēm.**
- 5) **Tiesību aizsardzības iestādēm jāvērs uzmanība uz interneta portālu atbildību par klaji naidu kurinošu izteikumu pieļaušanu, ja tie savlaicīgi netiek dzēsti.** *Jāņem vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas 10.10.2013. sprieduma lietā a/s „Delfi” v. Estonia atzītais, ir attaisnojams un proporcionāls portāla tiesību uz vārda brīvību ierobežojums un portālam piemērotais sods samērīgs. Komentāri bija ļoti agresīvi; portāls nerīkojās, lai nepieļautu to nokļūšanu publiskajā telpā, bet pieļāvis to autoriem palikt anonīmiem;*³
- 6) **Uzlabojama izziņas izdarītāju, policijas darbinieku profesionalitāte**, izmeklējot un kvalificējot noziedzīgus nodarījumus, lai attiecīgi tiktu fiksēts, ka noziedzīgais nodarījums ticis vērstis kādu personu grupu to tautības, reliģiskās pārliecības vai citu pazīmju dēļ. *2012.gadā arī tiesībsargs iesaistījās policijas darbinieku apmācībās, kur viens no tematiem bija diskriminācijas aizliegums un naida noziegumi.*

²Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam

Integrācijas rokasgrāmata politikas veidotājiem un speciālistiem http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/doc1_12892_481576117.pdf

³Spriedums (Nr. 64569/09), [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-126635#{%22itemid%22:\[%22001-126635%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-126635#{%22itemid%22:[%22001-126635%22]})